

HOOFDSTUK I

De Kerk onder het Oude Testament, in het bijzonder tussen Adam en Abraham**1. Er is onderscheid tussen het Oude Testament en het Nieuwe Testament [I]**

In de vorige twee delen ben ik uitgebreid ingegaan op de inhoud van Gods genadeverbond. In dit deel ga ik in op de verschillende manieren waarop dit verbond geopenbaard is¹, zowel vóór Christus' menswording als daarna. De periode vóór de komst van Christus wordt aangeduid als het *oude verbond* of *Oude Testament*. De tijd na Christus' komst wordt het *nieuwe verbond* of *Nieuwe Testament* genoemd. Met nadruk noem ik zowel 'verbond' als 'testament', omdat in de Bijbel beide woorden gebruikt worden: *berith* ('verbond') en *diathèkè* ('testament'). Tegelijk wil ik op deze manier onderstrepen dat er geen enkele reden is om de misvattingen te verdedigen van degenen die een sterk onderscheid tussen beide termen maken. Dat laat echter onverlet dat er wel een onderscheid is tussen de openbaring² van het genadeverbond onder het Oude en onder het Nieuwe Testament. Dit onderscheid is gegrond op Gods Woord; zie de volgende teksten: 'Die ons ook bekwaam gemaakt heeft om te zijn dienaars des Nieuwen Testaments' (2 Kor. 3:6); 'Want tot op de dag van heden blijft hetzelfde deksel in het lezen des Ouden Testaments' (2 Kor. 3:14); 'Indien dat eerste verbond onberispelijk geweest ware, zo zou voor het tweede geen plaats gezocht geweest zijn' (Hebr. 8:7); 'Als Hij zegt: Een nieuw verbond, zo heeft Hij het eerste oud gemaakt' (Hebr. 8:13).

2. Het Oude Testament wees vooruit naar Christus [II-III]

Het Oude Testament is de periode waarin de komst van Christus als Borg en Zaligmaker beloofd is. De tijd van Adam tot Christus is dus de tijd van de belofte. Hierin werd de Zaligmaker van tevoren uitgebeeld in Zijn natuur, alsook in Zijn lijden en sterven. Het doel hiervan was dat mensen Hem ook toen al zouden kennen en in Hem geloven. Deze uitbeelding vond met name plaats in de vele offers die gebracht werden. De mensen in die tijd konden op deze manier het lijden en sterven van Christus als met eigen ogen aanschouwen. De apostel noemt de offers dan ook 'afbeeldingen', omdat Christus

1 verscheydenheyt der maniere van toepassinghe

2 bedieninge

hierin als het ware uitgetekend werd: ‘Welke was een afbeelding voor die tegenwoordige tijd’ (Hebr. 9:9) – met dat laatste wordt de tijd vóór de komst van Christus bedoeld. De Bijbel gebruikt ook het woord ‘voorafbeeldingen’³: ‘Welke het voorbeeld en de schaduw der hemelse dingen dienen’ (Hebr. 8:5).⁴ Alle voorafbeeldingen werden gemaakt overeenkomstig het voorschrift dat God gaf, en waarmee Hij iets van Christus liet zien. Christus leek dus niet op de voorafschaduwingen, maar de voorafschaduwingen leken op Christus. De mensen onder het Oude Testament zagen dus in de voorafschaduwing iets van Christus, Die komen zou. Ten slotte wordt in de Bijbel ook het woord ‘schaduw’ gebruikt: ‘Welke zijn een schaduw der toekomstige dingen, maar het lichaam is van Christus’ (Kol. 2:17). Dat wordt niet gedaan omdat de offers de intentie hadden zaken te verbergen of te verduisteren, maar juist om datgene wat nog niet gezien kon worden toch zo goed mogelijk te tonen. We kunnen het vergelijken met iemand die op een zonnige dag bij het einde van een muur staat, en van achter die muur de schaduw van een ander mens op de grond ziet. De muur verhindert dat hij die persoon zelf ziet, maar diens schaduw ziet hij wél! Sterker nog, uit de schaduw kan hij niet alleen afleiden dát er iemand achter de muur staat, maar ook of het een kind of volwassene is, of het een man of een vrouw is, of de persoon loopt of stilstaat, of hij rechtop staat of zich buigt, en in sommige gevallen zelfs wat hij doet. Welnu, op deze manier waren de offers onder het Oude Testament schaduwen van Christus.

De offers worden vaak aangeduid met ‘ceremoniën’. Dat woord komt echter niet in de Bijbel voor. Onder ceremoniën versta ik: bepaalde rituelen die gepaard gaan met woorden of gebaren. Omdat de term niet Schriftuurlijk is, zal ik er niet meer over zeggen dan dat deze aanleiding geeft om de bedoelde zaken onjuist op te vatten of zelfs totaal niet te begrijpen. Het is veel beter om Bijbelse termen te gebruiken, en dat zal ik dan ook doen.

Het Oude Testament beslaat de gehele periode vanaf de eerste Evangeliebelofte in het paradijs tot de komst van Christus. Gedurende die periode was er geen verschil in de wijze waarop het genadeverbond bekend werd gemaakt: steeds was er sprake van beloften en afbeeldingen. Als we echter letten op de personen aan wie het verbond bekend werd gemaakt, kunnen we een onderscheid maken tussen vóór en na Abraham. Vóór Abraham bestond de Kerk uit mensen van verschillende volkeren – net als in de tijd van het Nieuwe Testament. Omdat God echter Abraham en zijn nageslacht uitkoos om Zijn Kerk uit te bouwen, vervreemdden na Abraham andere volken zeer

3 voorbeelden

4 *Het Griekse woord voor ‘voorbeeld’ benadrukt het tijdsaspect: het gaat om een voor-beeld, een afbeelding-van-tevoren. In het Nederlands wordt wel het woord ‘voorafschaduwing’ gebruikt.

spoedig van de ware godsdienst. Bij het nageslacht van Abraham bleef deze echter zuiver bewaard. We kunnen in dat opzicht spreken over een *nationaal verbond*, maar dan moeten we wel helder hebben dat daarmee bedoeld wordt: het genadeverbond in de periode dat het betrekking had op het volk Israël als natie. Iets anders zegt deze term niet.

Over de toestand van de Kerk in de tijd van Adam tot Abraham wordt in de Bijbel niet veel vermeld. Toch is dat voldoende om te kunnen vaststellen dat het Evangelie en de ware godsdienst in die periode net zo bekend was als in later tijd. Ook staat beschreven via welke geslachtslijn de Heere Jezus van Adam afstamde. Zo kunnen wij vaststellen dat Hij werkelijk de beloofde Middelaar was, en weten we dat we Hem als zodanig moeten erkennen.

De periode van Adam tot Abraham omvat ongeveer tweeduizend jaar, en wordt beschreven in de eerste hoofdstukken van het boek Genesis. Ik zal de voornaamste gebeurtenissen kort langslopen, en vervolgens enkele discussiepunten bespreken.

3. De belangrijkste gebeurtenissen van Adam tot Abraham [IV-V]

Nadat Adam en Eva het werkverbond hadden overtreden, kondigde de Heere een nieuw verbond aan: het genadeverbond. Hij deed dat met de woorden ‘Ik zal vijandschap zetten tussen u en tussen deze vrouw, en tussen uw zaad en tussen haar Zaad; Datzelve zal u de kop vermorzelen, en gij zult Het de verzenen vermorzelen’ (Gen. 3:15). Eerder in mijn boek heb ik deze tekst al besproken.⁵ Het zijn maar een paar woorden, maar daarin komt veel ter sprake: (1) het grote werk van de verlossing van zondaren; (2) de verbreking van de macht van de duivel in het leven van de uitverkorenen; (3) de vijandschap en de strijd tussen Gods kinderen en de volgelingen van de satan; (4) en de Persoon door Wie alles gerealiseerd ging worden; Die hier wordt aangeduid als ‘haar Zaad’, Christus dus. Het is opvallend dat Hij niet ‘het zaad van de man’ genoemd, hoewel Hij wel degelijk ook de Zoon van Abraham, Izak, Jakob en David is. Hij is de Zoon Die geboren is uit Maria, en Die door Zijn dood de macht van de duivel tenietgedaan heeft (zie Hebr. 2:14). Welnu, dit alles heeft God duidelijk uitgelegd aan Adam en de heilige mannen die na hem kwamen.

Adam bleef 930 jaar tot de Kerk op aarde behoren. Henoeh was een profeet, die de dag van het oordeel aankondigde (zie Jud.:14-15). Noach was een ‘prediker der gerechtigheid’ (2 Petr. 2:5), wiens prediking Christus tot inhoud had (zie 1 Petr. 3:19-21). Hij profeteerde al dat, na de verstoting van Sems geslacht, de heidenen geroepen zouden worden (zie Gen. 9:27).

Al deze mensen werden door God in het geloof versterkt door middel van de

5 *Zie paragraaf I.16.12, onder punt 1.

offers die ze brachten. Wat ze offerden waren vruchten van het veld, reine en eerstgeboren dieren (zie Gen. 4:4 en Gen. 8:20). Zo kwamen ze tot kennis van de verborgenheden van de zaligheid, en tot het geloof in Christus. Toen *Eva* Kaïn gebaard had, zag ze op Christus – hetzij dat ze het begin zag van de geslachtslinie waaruit Christus geboren zou worden, hetzij dat ze ten onrechte meende dat het geboren kind reeds de beloofde Messias was. En toen Eva Seth gebaard had, zei ze: ‘God heeft mij een ander zaad gezet voor Abel’ (Gen. 4:25). Ze wist namelijk dat God Kaïn en zijn nageslacht verworpen en vervloekt had (zie Gen. 4:11), en geloofde dat uit Seth de Zaligmaker geboren zou worden. *Abel* was een rechtvaardige (zie Matth. 23:35), die bovendien een sterk geloof had en God behaagde (zie Hebr. 11:4). *Henoch* wandelde met God, en werd weggenomen zonder de dood gezien te hebben. Ook van hem weten we dat hij God behaagde (zie Hebr. 11:5). In de tijd van *Enos* zochten de gelovigen elkaar op, scheidden ze zich af van de goddelozen en riepen ze de Naam des Heeren aan (zie Gen. 4:26).

Helaas trad er ook verval op in de Kerk. Hierdoor trouwden nakomelingen van Seth met ongelovigen, waardoor het verval nog groter werd. Het was niet voor niets dat God later verbood dat Israëlieten met mensen van andere volken zouden trouwen (zie Ezra 9:2-3 en 2 Kor. 6:14)! De aarde werd hoe langer hoe meer verdorven. Denk bijvoorbeeld aan de hoogmoedige Lamech, die twee vrouwen nam en pochte op het zwaard van zijn zoon⁶ (zie Gen. 4:23-24); of aan de woeste reuzen, die op hun eigen kracht trouwden en berucht werden vanwege hun gewelddadigheid (zie Gen. 6:4).

Omdat Kerk en wereld zo goddeloos geworden waren, doodde de Heere mens en dier door middel van de zondvloed. Alleen Noach en zijn vrouw en zijn drie zonen met hun vrouwen bleven in leven, dankzij de ark. Hetzelfde gold voor een aantal exemplaren van iedere diersoort. De ark werd hun redding! Na de zondvloed plantte Noach een wijngaard en werd dronken. Het kan zijn dat zijn verlangen naar wijn te groot was geworden nu hij die lange tijd niet gedronken had, of dat hij door de ontwenning sneller dronken werd. Het is ook mogelijk dat de wijn krachtiger was dan de wijn die hij vroeger gedronken had. In ieder geval, Noach werd dronken en ging liggen om zijn roes uit te slapen. Door het woelen in de slaap was zijn deken verschoven en lag hij naakt in zijn tent. Toen Cham binnenkwam, zag hij zijn vader naakt liggen. Dat vertelde hij aan zijn broers. Die liepen achteruit naar hun vader en spreidden de deken over hem uit. Het is niet zo dat Cham zijn vader alleen gezien heeft. Als hij plotseling zijn vader daar had zien liggen en meteen weggegaan was, zou hij geen zonde begaan hebben en was hij daarna ook niet vervloekt.

6 *Waarschijnlijk ziet À Brakel een verband tussen het wraaklied van Lamech en het feit dat diens zoon Tubal-Kaïn koperen en ijzeren voorwerpen vervaardigde (zie Gen. 4:22).

Nee, Cham moet iets hebben gedaan waardoor hij zijn vader bespote. Het is ook mogelijk dat Chams zoon Kanaän zijn grootvader zag liggen en hem belachelijk maakte. De vloek wordt immers niet over Cham als persoon of over zijn gehele nageslacht uitgesproken, maar alleen over zijn zoon Kanaän. Misschien dat Kanaän dus gespot heeft, of misschien dat Cham gestraft werd in zijn zoon – en een zwaardere straf is voor een vader niet denkbaar. Het is ook mogelijk dat zowel Cham als Kanaän schuldig was. In ieder geval worden Sem en Jafeth door Noach gezegend, maar Cham niet. Wel wordt Chams geslachtsregister vermeld. Daarin is sprake van *Nimrod*, over wie gezegd wordt: ‘Hij was een geweldig jager voor het aangezicht des HEEREN’ (Gen. 10:9). Met deze typering kan bedoeld zijn dat Nimrod een goddeloze geweldenaar was,⁷ die zich niet om God of medemens bekommerde. Het is echter ook mogelijk dat de schrijver bedoelde dat Nimrod een godvrezend mens was, die voor een veilige leefomgeving voor de mensen zorgde – in het bijzonder voor zijn eigen familie – en daarom alle wilde dieren doodde of verjoeg. Het aantal roofdieren was immers hand over hand toegenomen, zodat de mensen niet veilig konden wonen. Nimrod zou dan geen bange hazen of schrikachtige herten hebben verjaagd, maar leeuwen, beren, tijgers, wolven en dergelijke roofdieren. Deze bezigheid was niet zonder gevaar, en vereiste veel moed. Nimrod zocht echter hulp bij God, en overwon in Zijn kracht de wilde dieren, zodat de mensen veilig konden wonen. Toen in Nimrods tijd de mensen beroemd wilden worden door een hoge toren te bouwen – waarbij die toren tevens kon dienen om ervoor te zorgen dat iedereen dicht bij elkaar bleef wonen – werd dit plan verhinderd door de spraakverwarring. Sinds dat moment heeft de mensheid zich over de aarde verspreid.

Eigenlijk zijn dit de belangrijkste gebeurtenissen uit de eerste tweeduizend jaar van de wereldgeschiedenis. Mozes gaat hierna verder met de geschiedenissen van Abraham. Vanaf dat moment werd de Kerk beperkt tot Abrahams nageslacht.

4. Criteria voor typologie [VI-XI]

Vóór Christus' komst zagen de mensen met reikhalzend verlangen uit naar de vervulling van de beloften.⁸ Maar nu het lichaam (anders gezegd: de vervulling) gekomen is, zoekt men weer terug naar schaduwen en typen die naar Christus vooruitwezen; en is men zeer verheugd als men iets gevon-

7 een geweldigen dryver

8 *In verschillende oude drukken is de paragraaf opnieuw met V genummerd, zodat er tot aan het einde van het hoofdstuk een verschuiving in de nummering optreedt.

den meent te hebben! Het lijkt heden ten dage haast een hogere vorm van wetenschap om zich hiermee bezig te houden⁹. Velen spannen zich in om nieuwe verwijzingen te ontdekken, waarbij ze als enige richtlijn hanteren dat er sprake is van overeenkomst in naam, in zaak of in omstandigheden. Wanneer dat het geval is, menen ze weer een vooruitwijzing naar Christus ontdekt te hebben!

Met het oog hierop lijkt het me goed om, voor ik een aantal van dergelijke vooruitwijzingen uit de tijd van Adam tot Abraham langsloop, eerst de kaders te bespreken aan de hand waarvan we kunnen vaststellen of iets inderdaad een vooruitwijzing is.

1. Allereerst moeten we, zoals Paulus zegt, niet ‘wijs zijn boven hetgeen men behoort wijs te zijn’, en wijs zijn ‘tot matigheid’ (Rom. 12:3). Laten we bevreesd zijn om Gods heilige woorden anders uit te leggen dan zoals God ze uitgesproken heeft. Als we van bijna alle geschiedenissen een allegorie maken en met net zo veel profetieën en vooruitwijzingen komen als onze hersens maar kunnen bedenken, doen we afbreuk aan de heiligheid en geestelijkheid van het Woord.

2. De volgende richtlijnen voldoen *niet* om te bepalen of iets een vooruitwijzing naar Christus is: (1) een overeenkomst van naam; (2) een overeenkomst in de betekenis van een naam; (3) overeenkomstige gebeurtenissen; (4) gebeurtenissen die erop lijken; (5) de afwezigheid van tegenstrijdigheid met de context; (6) de afwezigheid van tegenstrijdigheid met de geloofsleer.¹⁰ Ik herhaal: deze richtlijnen zijn niet toereikend bij het bepalen of een tekst uit het Oude Testament vooruitwijst naar Christus. Immers:

(a) Deze richtlijnen worden nergens in Gods Woord gegeven. Wie zelf richtlijnen gaat opstellen, moet toegeven dat de uitkomsten ervan niet meer zijn dan zijn eigen hersenspinsels. Ikzelf verwerp de genoemde richtlijnen en vind dat ze eerst bewezen moeten worden. Is het niet meer dan redelijk dat de criteria voor de uitleg van bijna de hele Bijbel beargumenteerd worden vanuit de Schrift zelf?

(b) Als deze richtlijnen bepalend zijn om vast te stellen dat iets een vooruitwijzing is naar Christus, kunnen we nooit iets als vooruitwijzing bestempelen wanneer geen van deze richtlijnen van toepassing is – zelfs als God Zelf iets overduidelijk als een vooruitwijzing benoemt!

⁹ dat is nu geleerdtheit

¹⁰ *Deze richtlijnen zijn waarschijnlijk afkomstig van Johannes Coccejus (1603-1669). À Brakel keert zich vaker tegen hem en zijn volgelingen, de coccejanen. Traditiegetrouw noemt hij deze tegenstanders niet bij name; waarschijnlijk om zijn coccejaanse collega's niet voor het hoofd te stoten. Zie ook voetnoot 6 van de kerkhistorische inleiding op deel Ib.

(c) Als deze richtlijnen bepalend zijn, is het niet moeilijk om de hele Bijbel naar eigen inzicht te verdraaien. We kunnen dan in iedere wijnstok, iedere boom, iedere hoeksteen waarop een huis gebouwd wordt, iedere tarwekorrel, iedere deur, iedere weg, iedere leeuw, iedere hen, iedere worm, alsook in de zon en de morgenster en zeer veel andere zaken een vooruitwijzing naar Christus zien. In het Nieuwe Testament wordt Christus met al deze schepselen en zaken aangeduid! Er is dus sprake van enige overeenkomst, en bovendien strijdt een dergelijke uitleg niet met de context of met de geloofsleer. Iedereen die zijn verstand gebruikt, ziet wel in dat het dwaasheid is om in al deze zaken en schepselen vooruitwijzingen naar Christus te zien – terwijl dat volgens de eerdergenoemde richtlijnen prima zou kunnen! Daaruit blijkt wel dat die richtlijnen niet toereikend zijn om te bepalen of iets in het Oude Testament een vooruitwijzing naar Christus is.

Misschien zegt iemand dat het niet toevallig is als er een overeenkomst tussen twee gebeurtenissen of zaken vastgesteld kan worden, maar dat de alwetende en alwijze God dan bepaald heeft dat het ene een vooruitwijzing voor het andere is.

Ik antwoord: Het feit dat er een bepaalde overeenkomst is, wil nog niet zeggen dat het ene een vooruitwijzing naar het andere is. Dan zouden we namelijk ongeveer alles wat in de Bijbel staat als een verwijzing naar iets anders kunnen opvatten, en feitelijk de Heilige Schrift als één grote allegorie of gelijkenis beschouwen.

Laat ik mijn punt met een voorbeeld verduidelijken. Een figuur op een schilderij kan net zoveel lijken op een ander mens als op de persoon die de schilder werkelijk wilde afbeelden. Dat kan zijn omdat de schilder tijdens het werken onbewust iets veranderd heeft, omdat beide personen sowieso veel op elkaar lijken. Maar moeten we dan door de overeenkomst in gelijkenis concluderen dat het de bedoeling van de schilder was om die andere persoon af te beelden? Welnu, zo is het ook hier: hoewel God weet dat in de Bijbel bepaalde zaken op andere lijken, was het niet Zijn bedoeling dat het ene als vooruitwijzing naar het andere opgevat zou worden. Daar komt dit bij: ook in het Nieuwe Testament zijn gebeurtenissen of personen beschreven die verwantschap tonen met gebeurtenissen of personen uit later tijd. Moeten we dan concluderen dat die gebeurtenissen of personen uit het Nieuwe Testament vooruitwijzingen zijn naar latere gebeurtenissen? Sterker nog: vandaag de dag vinden er gebeurtenissen plaats die verwantschap vertonen met gebeurtenissen van – laten we zeggen – tweehonderd jaar geleden. Dat gaat niet buiten Gods voorzienigheid om, maar moet ik nu concluderen dat de gebeurtenissen van toen vooruitwijzingen waren naar de gebeurtenissen van nu? Uit dit alles blijkt wel dat niet een bepaalde overeenkomst, maar alleen Gods instelling iets tot een vooruitwijzing maakt.

3. Zelfs de aanwezigheid van het woord ‘voorbeeld’ wil nog niet zeggen dat iets een vooruitwijzing *naar Christus* is. Met ‘voorbeeld’ kan ook bedoeld zijn dat bij een bepaalde gebeurtenis een toepassing gemaakt wordt voor ons; bijvoorbeeld om ons te waarschuwen, ons tot navolging aan te sporen of ons iets duidelijker uit te leggen door middel van een vergelijking. Daarmee is dan niet gezegd dat de betreffende gebeurtenissen plaatsgevonden hebben uitsluitend met het oog op latere tijden. Veelmeer is het zo dat pas achteraf aan zo’n gebeurtenis een toepassing verbonden wordt. Ik zal enkele teksten noemen waarbij dit het geval is.

(a) Om ons te waarschuwen: ‘Deze dingen zijn geschied ons tot voorbeelden, opdat wij geen lust tot het kwaad zouden hebben’ (1 Kor. 10:6); ‘Deze dingen alle zijn hunlieden overkomen tot voorbeelden, en zijn beschreven tot waarschuwing van ons’ (1 Kor. 10:11); ‘De steden van Sodom en Gomorra [heeft God] tot een voorbeeld gezet [voor] degenen die goddelooslijk zouden leven’ (2 Petr. 2:6). Het is overduidelijk dat deze gebeurtenissen en steden niet vooruitwezen naar Christus of naar de tijd van de apostelen, maar dat ze achteraf gebruikt worden tot waarschuwing – en dat mag en moet in alle tijden gebeuren.

(b) Om ons tot navolging aan te sporen: ‘Weest mede mijn navolgers (...), gelijk gij ons tot een voorbeeld hebt’ (Fil. 3:17).

(c) Om iets uit te leggen door middel van een vergelijking: ‘Adam, welke een voorbeeld is Desgenen Die komen zou’ (Rom. 5:14). In dit hoofdstuk wordt Adam voorgesteld als degene die al degenen die in hem begrepen waren gedood heeft – het gehele menselijke geslacht dus. Christus wordt voorgesteld als Degene Die al degenen die in Hem begrepen zijn levend gemaakt heeft – de uitverkorenen. Het is buiten kijf dat vóór de zondeval Adam geen voorafbeelding van de beloofde Christus kon zijn, want er was nog geen zonde die verzoend moest worden; en dat was juist het doel van Christus’ komst. Vóór de zondeval was Christus nog niet nodig en was Hij ook niet beloofd. Ook *tijdens* de zondeval was Adam geen vooruitwijzing naar de beloofde Messias en naar Zijn komst tot verzoening voor de zonde, want ook toen was het genadeverbond nog niet opgericht en was Christus nog niet beloofd. Zelfs *na* de zondeval wordt Adam in het Oude Testament niet genoemd als voorafbeelding van Christus. Daarmee is in één oogopslag duidelijk dat in Romeinen 5 alleen sprake is van een vergelijking. Door het noemen van overeenkomsten en tegenstellingen maakt Paulus duidelijk wat hij bedoelt: zoals Adam de eerste en enige oorzaak was van de zonde en de verdoemenis, zo is Christus de eerste en enige Oorzaak van de verzoening voor en de eeuwige zaligheid van de uitverkorenen, die in Adam gestorven waren.

Een dergelijke vergelijking zien we ook in Jeremia 33: ‘Indien gijlieden Mijn verbond van de dag en Mijn verbond van de nacht kunt vernietigen (...), zo

zal ook vernietigd kunnen worden Mijn verbond met Mijn knecht David (...)’ (Jer. 33:20-26). De vaste afwisseling van dag en nacht kan geen vooruitwijzing naar het verbond met David genoemd worden – hoewel het verbond met David daarmee vergeleken wordt. Er is echter alleen sprake van een vergelijking, waaraan vervolgens een toepassing verbonden wordt; en wel om de onveranderlijkheid van het verbond met David duidelijk te maken.

4. Ook ieder *teken* is geen voorafbeelding van of vooruitwijzing naar Christus. Iedere voorafbeelding is wel een teken, maar ieder teken is geen voorafbeelding! Dat het Kind in de kribbe lag en in doeken gewonden was, was het teken dat Hij de Messias was (zie Luk. 2:12). Deze zaken waren echter geen vooruitwijzingen naar Christus Zelf. De ster die de wijzen uit het Oosten voorging en boven de verblijfplaats van het Kind bleef staan, was wel een teken dat daar de geboren Koning te vinden was, maar vormde geen voorafbeelding van die Koning Zelf. Een voorafbeelding ziet op iets toekomstigs; maar een teken kan verwijzen naar een bepaalde zaak in verleden, heden of toekomst en onthult daar iets over. De Heere Jezus bestempelde bijvoorbeeld de profeet Jona als een teken van Zijn begrafenis: ‘Hun zal geen teken gegeven worden dan het teken van Jona, de profeet. Want gelijk Jona drie dagen en drie nachten was in de buik van de walvis, alzo zal de Zoon des mensen drie dagen en drie nachten wezen in het hart van de aarde’ (Matth. 12:39-40). Nergens in het Oude Testament wordt Jona aangeduid als een voorafschaduwing van Christus in Zijn begrafenis. Degenen die in Jona’s verblijf in de vis toen niet de begrafenis van de komende Messias zagen, begingen dus geen zonde! Christus zegt dan ook niet dat Jona in zijn dagen een voorafschaduwing van Hemzelf was, maar bestempelt Jona voor de Joden in Zijn eigen tijd tot een teken. Nergens in het Nieuwe Testament wil dit zeggen dat datgene wat Jona overkwam, een vooruitwijzing was naar wat er met Christus gebeurde. Nee, Christus maakt duidelijk wat er met Hem zou gebeuren door een vergelijking met Jona te maken. Toen Hij inderdaad na drie dagen opstond uit het graf, kon iedereen uit de vergelijking afleiden dat Christus de beloofde Messias was.

5. In het Nieuwe Testament wordt er op uitdrukkingen en zaken uit het Oude Testament gezinspeeld. We spreken dan van *allusie*. Daarmee is de betreffende zaak uit het Oude Testament echter nog geen vooruitwijzing naar Christus! Denk bijvoorbeeld aan de teksten in het boek Openbaring waarin Christus aangeduid wordt als ‘de Boom des levens’ (Openb. 2:7 en Openb. 22:2). Ongetwijfeld verwijzen deze woorden naar de boom des levens die in het paradijs stond, en die als het ware het sacrament van het werkverbond vormde. Het is zeker dat vóór de zondeval Christus niet aan

Adam verkondigd is. Er was op dat moment nog geen sprake van een Borg en Middelaar, en Christus vormde toen nog niet het Voorwerp van Adams geloof. Dat betekent dan ook dat de boom des levens op dat moment nog geen vooruitwijzing naar Christus kon zijn! Na de zondeval mocht Adam deze boom niet meer zien of aanraken, omdat die vanwege de verbreking van het werkverbond geen functie meer had. Verderop in het Oude Testament wordt de boom des levens nooit genoemd als een vooruitwijzing naar de beloofde Messias; en nooit hebben de gelovigen onder het Oude Testament in Christus geloofd door hun ogen te richten op die boom. Dat betekent dat in het Nieuwe Testament Christus alleen bij wijze van allusie ‘Boom des levens’ genoemd wordt. De bedoeling is dan: zoals Adam vóór de zondeval dagelijks van de boom des levens at en zich daardoor verblijdde in de belofte van het eeuwige leven, zo mogen Gods kinderen gelovig gebruikmaken van Christus. Door het geloof in Hem zullen ze eeuwig leven en eeuwige blijdschap ontvangen.

Uit dit alles zien we dat we niet direct van een vooruitwijzing moeten spreken, als er sprake is van een bepaalde gelijkenis tussen een zaak en Christus.

6. Let er goed op dat God zaken en gebeurtenissen in het Oude Testament heeft laten plaatsvinden met de bedoeling dat we achteraf daarin Gods wijze en aanbiddelijke voorzienigheid zouden zien, en dat die zaken en gebeurtenissen *een nieuwe betekenis* zouden krijgen¹¹. In deze gevallen is er niet alleen een parallel aanwezig, of zou die eventueel gemaakt kunnen worden, maar is het ook Gods bedoeling dat dit daadwerkelijk gebeurt. Een voorbeeld zien we in Galaten 4. Daar stelt Paulus Hagar en Sara voor als ‘dingen die andere beduiding hebben (*allegoroumena*)’ (Gal. 4:24). Dat betekent echter niet dat Hagar een voorafbeelding was van het Oude Testament. Het Oude Testament is immers zelf al een vooruitwijzend verbond¹², en iets kan moeilijk een vooruitwijzing van een andere vooruitwijzing zijn. Nog absurder is het om te denken dat Hagar een vooruitwijzing zou zijn naar andere vooruitwijzingen van Christus in het Oude Testament. Paulus noemt Hagar echter helemaal geen vooruitwijzing, maar spreekt over *allegoroumena*: zaken, die door middel van een vergelijking een nieuwe betekenis krijgen. Op deze wijze zouden ook vele andere zaken uit het Oude Testament een nieuwe betekenis kunnen krijgen – hoewel ik wel moet zeggen dat het lang niet zeker is dat God dit in alle gevallen zo bedoeld heeft. Desalniettemin mogen we ons op deze wijze verblijden in Gods wijze voorzienigheid. Denk bijvoorbeeld aan de plaats waar Abraham op Gods bevel zijn zoon Izak moest offeren: de berg Moria (zie Gen. 22:1-14). Dat was dezelfde plaats waar honderden jaren later

11 dat die zaken door andere beduydenissen toegepast souden worden

12 voorbeeldisch verbondt

de tempel van Salomo gebouwd is en waar vele offers gebracht werden. Zo zouden er vele andere zaken te noemen zijn. Maar: laten we ervoor waken om daarvan vervolgens ook vooruitwijzingen naar Christus te maken!

Ik hoop dat het bovenstaande een middel mag zijn om alle meningsverschillen over voorafschaduwingen van Christus weg te nemen.

7. Ik kom nu tot de volgende omschrijving: *Een voorafschaduwing is een bepaalde zaak die God vóór de komst van Christus heeft ingesteld om de komende Zaligmaker uit te beelden. Hij deed dat om Zijn kinderen in die tijd te onderwijzen en hun geloof op Christus te vestigen.*

Dit betekent dat iets alleen als een voorafschaduwing van Christus beschouwd kan worden, als het volgende het geval is:

(a) Het moet gaan om *een instelling van God*. Een dergelijke voorafschaduwing maakte immers deel uit van de ware godsdienst, en vormde een middel waardoor mensen van toen in Christus moesten geloven. Bij de ware godsdienst dient iedere menselijke inzet en iedere vorm van eigenwilligheid geweerd te worden.

(b) De voorafschaduwingen waren gegeven *aan de Kerk van het Oude Testament*, en waren bedoeld *voor die tijd*. De mensen van toen konden hierdoor op Christus zien en in Hem geloven. Denk aan de tekst: ‘Welke was een afbeelding voor die tegenwoordige tijd’ (Hebr. 9:9).

(c) Omdat de voorafschaduwingen aan de Kerk van het Oude Testament gegeven waren als middel om God te dienen en tot kennis van en geloof in de beloofde Messias te komen, *begingen allen die ze niet tot dat doel gebruikten een grote zonde*. Als vanuit het Oude of Nieuwe Testament aangetoond kan worden dat de Heere een bepaalde persoon of zaak voor de Kerk van het Oude Testament had ingesteld; en vervolgens blijkt dat iemand zonde beging door hiervan geen gelovig gebruik te maken, dan is er zeker sprake van een voorafschaduwing.

Is er van deze drie zaken geen sprake, dan mogen we ook niet spreken over een voorafschaduwing.

Ik vertrouw erop dat het bovenstaande gedeelte overtuigend is voor allen die Gods heilig Woord hoogachten en de zuivere godsdienst in ere willen houden. Ongetwijfeld zullen ze hierdoor ook heel voorzichtig zijn geworden in het lukraak bestempelen van allerlei zaken als voorafschaduwingen.

5. Voorbeelden van typologie [XII-XIV]

Uit het bovenstaande wordt het volgende duidelijk:

1. Adam, Abel, Henoch, Noach enzovoorts mogen niet beschouwd worden als typen van de Heere Jezus. Er is geen enkel bewijs dat zij (a) door God als typen zijn aangewezen, (b) aan de Kerk van het Oude Testament als typen zijn gegeven, en (c) dat de mensen om hen heen zondigden als zij hen niet als typen van de komende Messias zagen.

2. Evenmin mag bijvoorbeeld de kleding van Adam en Eva gezien worden als een voorafschaduwing van de gerechtigheid van Christus, waarmee de gelovigen bekleed worden. Behalve dat hier in de Bijbel geen enkele aanwijzing voor te vinden is, is het argument dat doorgaans voor deze gedachte wordt aangevoerd zeer twijfelachtig. Men beweert namelijk dat de klederen gemaakt waren van de vellen van de dieren die Adam geofferd zou hebben. Dan wordt echter vergeten dat Adam, op het moment dat hij die kleren kreeg, nog in het paradijs verbleef! Bovendien klaagden die kleren Adam aan, aangezien ze hem op zijn zonde wezen. Niet voor niets zegt de Heere spottend: 'Zie, de mens is geworden als Onzer een' (Gen. 3:22)!

3. Ook de ark van Noach was geen type van Christus, om dezelfde reden: enige mate van overeenkomst betekent nog geen voorafschaduwing!

4. De zondvloed was geen sacrament van het genadeverbond, en ook geen vooruitwijzing naar de Heilige Doop. Nergens in de Bijbel wordt op deze manier over de zondvloed gesproken; opnieuw is er slechts sprake van enige overeenkomst.

Misschien zegt iemand: De zondvloed wordt wel degelijk een sacrament van het genadeverbond genoemd, want er staat: 'Dat zal Mij zijn als de wateren van Noach, toen Ik zwoer dat de wateren van Noach niet meer over de aarde zouden gaan; also heb Ik gezworen dat Ik niet meer op u toornen, noch u schelden zal' (Jes. 54:9). En bovendien wordt de Heilige Doop het tegenbeeld van de zondvloed genoemd: 'Waarvan het tegenbeeld, de doop, ons nu ook behoudt' (1 Petr. 3:21). En het doopformulier zegt over de zondvloed en over de Rode Zee: 'Door hetwelk de doop beduid wordt.'

Ik antwoord: (a) De tekst uit Jesaja 54 gaat niet over de zondvloed zelf, in die zin dat verwezen wordt naar wat er toen plaatsvond, maar over wat er daarna gebeurde: de eed van God dat Hij de aarde nooit meer door een vloed zou laten vergaan, als antwoord op het offer van Noach. Ook wordt in Jesaja 54 de zondvloed niet benoemd als sacrament of voorafschaduwing, en

nog minder wordt de Israëlieten bevolen deze als zodanig te zien. Nee, God verklaart in deze tekst dat de belofte dat Hij nooit meer op Zijn kinderen zou toornen, net zo vast is als de eed die Hij na de zondvloed deed. Israël mocht daar net zo zeker van zijn als van de wetenschap dat de wereld nooit meer door een vloed zou vergaan.

(b) In 1 Petrus 3 wordt de zondvloed geen voorafschaduwning van de doop genoemd. Hoewel doop en avondmaal gekomen zijn in de plaats van de sacramenten onder het Oude Testament, toch waren die oudtestamentische sacramenten geen vooruitwijzingen naar de nieuwtestamentische sacramenten. Welnu, dan is dat met de zondvloed nog veel minder het geval! Waar in de Bijbel wordt de zondvloed als vooruitwijzing aangeduid? Had de zondvloed deze functie onder het Oude Testament? Dat zal eerst bewezen moeten worden! In de Heilige Schrift is echter taal noch teken daarvan te vinden. Hierboven heb ik al laten zien dat een bepaalde gebeurtenis soms ‘voorbeeld’ genoemd wordt, terwijl er toch geen sprake is van een vooruitwijzing^{13, 14}. Pas achteraf wordt aan zo’n gebeurtenis een toepassing verbonden om ons te waarschuwen, ons ergens toe aan te sporen of iets uit te leggen. Dat is ook in 1 Petrus 3 het geval: de doop wordt hier ‘tegenbeeld’ genoemd om uit te leggen dat, zoals Noach door het water – dat immers de ark droeg! – bewaard werd voor de verdrinkingsdood, zo ook de doop een middel is om de gelovigen te behouden. De doop verzekert hen immers van de verzoening door het bloed van Christus!

(c) Het doopformulier zegt niet dat de zondvloed een voorafschaduwning van de doop was, maar dat wij daarin een vergelijking mogen zien. Al eerder heb ik uitgelegd dat een vergelijking of zinspeling nog geen voorafschaduwning inhoudt.¹⁵

Misschien vraagt iemand: Is de regenboog geen sacrament van het genadeverbond? Die wordt toch ‘teken van het verbond’ genoemd (Gen. 9:12)! Ik antwoord: Toch is het niet juist om de regenboog als sacrament aan te duiden; om de volgende redenen:

(a) De regenboog is het teken van een verbond tussen God en de gehele aarde, inclusief alle mensen en alle dieren die met Noach in de ark geweest waren (zie Gen. 9:9-17). Het genadeverbond heeft echter alleen betrekking op God en de gelovigen.

(b) De regenboog was geen teken en zegel van geestelijke goederen in Christus, maar alleen van een natuurlijke zegening: er zou nooit meer een zondvloed over de aarde komen. Het genadeverbond daarentegen kent geestelijke beloften.

13 geen voorbeduydinge hadden

14 *Zie paragraaf 4, onder punt 3.

15 *Zie paragraaf 4, onder punt 5.

(c) Het verbond met Noach en de regenboog blijven van kracht tot het einde van de wereld. Volgens bovenstaande redenering zou dat betekenen dat we nu drie sacramenten hebben, waarvan het eerste de regenboog is. Dat is de ongerijmdheid ten top!

(d) Het woord ‘verbond’ wijst niet altijd op een verbond in eigenlijke zin, maar kan ook duiden op een onveranderlijke belofte of instelling; zoals in deze tekst: ‘Indien gijlieden Mijn verbond van de dag en Mijn verbond van de nacht kunt vernietigen, zodat dag en nacht niet zijn op hun tijd (...)’ (Jer. 33:20). Zo wordt ook in Genesis 9 het woord ‘verbond’ gebruikt voor een onveranderlijke belofte en instelling.

Mogelijk zegt iemand: In Openbaring 4 lezen we over een regenboog rondom de troon waarop Christus zat (zie Openb. 4:3). Dat is een verwijzing naar de regenboog bij Noach, en maakt duidelijk dat die eerste boog ook al op Christus zag.

Ik antwoord: (a) Het gaat in Openbaring om een profetisch visioen¹⁶, waaraan niet allerlei andere betekenissen verbonden mogen worden.

(b) De regenboog werd veroorzaakt door de heerlijkheid en glans van Hem Die op de troon zat; zoals het licht van de zon een regenboog veroorzaakt als het door waterdamp¹⁷ heen op een dikke wolk schijnt. Als de regenboog rond de troon al een verwijzing was naar de boog bij Noach – wat niet bewezen is! – dan op de volgende manier: zoals de regenboog bij Noach de garantie was dat er geen zondvloed meer zou komen, zo was de regenboog rond de troon de garantie dat de dingen die Johannes te zien kreeg ook daadwerkelijk zouden gebeuren. Er wordt echter nergens gesproken over de regenboog als teken en zegel van het genadeverbond.

6. Het Oude Testament is begonnen bij het paradijs, en niet bij de Horeb [XV-XXI]

Nu moet ik de volgende vraag aan de orde stellen: *Is het Oude Testament begonnen bij de moederbelofte in het paradijs, of bij de Horeb – waarbij de erfenis van het land Kanaän een voorafschaduwning van de hemelse erfenis was?*

Er zijn mensen die een onderscheid maken tussen de tijd vóór de wetgeving bij de Horeb en de tijd daarna. De eerste periode noemen ze de tijd van de belofte en zien ze als een tijd van vrijheid; de tweede noemen ze ‘oude testament’ – niet: ‘oude verbond’! – en zien ze als een tijd van slavernij. In de laatste periode is volgens hen geen sprake van de belofte van de zaligheid door Christus, maar van de belofte van het land Kanaän. Deze periode heeft naar hun mening geen betrekking op het genadeverbond.

¹⁶ profetisch gesichte

¹⁷ luchtige wolke

Hiertegen breng ik de volgende argumenten in:

1. *Er wordt in de Bijbel geen onderscheid gemaakt tussen ‘verbond’ en ‘testament’*
 In het Oude Testament wordt het woord *berith* (‘verbond’) gebruikt, en in het Nieuwe Testament het woord *diathèkè* (‘testament’). Inhoudelijk maakt de Bijbel echter geen onderscheid. De periode die mijn tegenstanders aanduiden als ‘oude testament’, wordt in de Bijbel gewoon ‘verbond’ genoemd; en wat daarover staat, kan nooit van toepassing zijn op een testament: ‘Niet naar het verbond dat Ik met hun vaders gemaakt heb (...), want zij zijn in dat Mijn verbond niet gebleven’ (Hebr. 8:9). Een testament kan niet door een erfgenaam verbroken worden, maar een bondeling kan wel een verbond breken! Dat mijn tegenstanders voor de periode na de Horeb toch het woord ‘testament’ gebruiken en niet ‘verbond’, komt omdat anders hun theologische bouwwerk instort. Door ‘testament’ te gebruiken wordt het voor hen eenvoudiger om Abraham, Izak en Jakob onder te brengen bij de vroegere periode, die zij ‘tijd van de belofte’ noemen. Als genoemde aartsvaders ook onder hun ‘oude testament’ vielen, zou die periode niet gekarakteriseerd kunnen worden als een tijd van slavernij. Bovendien zou de belofte van het land Kanaän dan genoemd kunnen worden als zegen van het verbond, omdat de aartsvaders dat land niet in bezit hadden – ze wisten alleen dat hun nakomelingen het zouden bezitten! Mijn tegenstanders hebben het echter mis, omdat het onderscheid tussen verbond en testament geen grond heeft in de Heilige Schrift; zoals ik hierboven heb aangetoond.

2. *De erfenis van het land Kanaän was in het Oude Testament niet de garantie van de hemel*

Ik heb hiervoor de volgende argumenten:

(a) Nergens in de Bijbel wordt gezegd dat Kanaän het onderpand van de hemel was, terwijl een dergelijk bewijs wel vereist is. Het is zeker waar dat in de Hebreeënbrieff de hemel aangeduid wordt met ‘rust’ (Hebr. 4:1), maar een overeenkomst in benaming wil niet zeggen dat er sprake is van een vooruitwijzing of onderpand! Sterker nog, in de bewuste tekst maakt de apostel helemaal geen vergelijking tussen Kanaän en de hemel. Het enige wat hij doet, is zijn lezers ernstig aansporen om door het geloof de hemel in te gaan. Als beweegreden noemt hij dat het slecht afliep met de ongelovige Israëlieten in de woestijn, die vanwege hun ongelof God tot toorn verwekten en Kanaän niet binnen mochten. Zij zijn een waarschuwend voorbeeld (zie ook 1 Kor. 10:11)!

(b) Als Kanaän het onderpand van de hemel was, hebben alle goddeloze Israëlieten in Kanaän in dat onderpand gedeeld, en zouden ze zeker zalig zijn geworden. Aan wie God immers het onderpand geeft, geeft Hij ook datgene waarvan het onderpand de garantie vormt.

(c) Als Kanaän het onderpand van de hemel was, hadden de Israëlieten niet zo bang hoeven te zijn dat ze het beloofde land niet zouden bereiken en zouden sterven. Wie zal immers niet graag het onderpand willen inruilen voor datgene waarvan het de garantie vormt en wat het in waarde ver overtreft? Kanaän is dus niet het onderpand van de hemel, en dus bestond het oude verbond ook niet in de belofte van het land Kanaän als de garantie op de hemel.

Misschien zegt iemand: Maar als we dan de woorden ‘als garantie op de hemel’ niet gewoon weglaten? Dan bestaat het oude verbond in de belofte van het land Kanaän – dus als een puur aardse en materiële zaak.

Mijn antwoord luidt: Dat kan niet, om de volgende redenen:

(a) God is een Geest. Om die reden kan Hij nooit een enkel natuurlijk verbond oprichten met de mens, waarbij Hij op uiterlijke gehoorzaamheid aardse zegeningen belooft – ik heb dat uitgebreid laten zien in het eerste deel van dit boek.¹⁸ En als God geen natuurlijk verbond met een mens maakt, kan de belofte van het oude verbond niet de erfenis van het land Kanaän inhouden.

(b) Als het oude verbond bestond in de belofte van het land Kanaän, is het verbond niet bij de Horeb begonnen. Reeds Abraham ontving die belofte immers, en dat was 400 jaar voor het volk bij de Horeb stond. Bovendien zouden Abraham, Izak en Jakob dan ook onder het oude verbond vallen, en dat wordt juist door mijn tegenstanders ontkend.

(c) Als het oude verbond bestond in het daadwerkelijke bezit van het land Kanaän, zou het verbond ook niet bij de Horeb begonnen zijn, maar 40 jaar later, bij de intocht in het land Kanaän. Bovendien: Hoe zit het dan met de tijd dat de Israëlieten in Babel waren? Vielen ze toen tijdelijk niet onder het oude verbond?

Uit dit alles blijkt duidelijk dat het oude verbond niet bestond in de belofte van het land Kanaän; niet als aardse belofte, maar ook niet als onderpand voor de hemel. Wel was het land Kanaän een aardse belofte die mede bij het genadeverbond behoorde – zoals ook onder de nieuwe bedeling het genadeverbond lichamelijke zegeningen insluit. Hierom kan Paulus de woorden ‘in het land’ uit de belofte bij het vijfde gebod ook wijzigen in ‘op de aarde’: ‘Opdat het u welga en dat gij lang leeft op de aarde’ (Ef. 6:3).

3. De oude bedeling van het genadeverbond is niet begonnen bij de Horeb, maar bij de eerste Evangeliebelofte aan Adam

Ik heb hiervoor de volgende argumenten:

(a) De belofte van het oude verbond was niet het land Kanaän – zoals ik hier-

18 *Zie paragraaf I.16.13.

boven uiteengezet heb – en dus is dat verbond niet begonnen bij Abraham, bij de Horeb of bij de intocht in het beloofde land.

(b) Het boek Genesis beschrijft de toestand van de Kerk vóór de uittocht van de Israëlieten uit Egypte. Dit boek behoort tot het Oude Testament, zoals Paulus zegt: ‘Want tot op de dag van heden blijft hetzelfde deksel in het lezen van het Oude Testament, zonder ontdekt te worden (...). Maar tot de huidige dag toe, wanneer Mozes gelezen wordt, ligt een deksel op hun hart’ (2 Kor. 3:14-15). Onder ‘Mozes’ moeten we in deze tekst de boeken van Mozes verstaan; en dan niet alleen de laatste vier, maar ook het eerste boek. Genesis is een boek uit het Oude Testament. Dat betekent dat de Kerk van die dagen tot het oude verbond behoorde, en dat dit verbond niet bij de Horeb is begonnen maar bij Adam.

(c) De tijd van het oude verbond kan getypeerd worden als de tijd waarin Christus in de offerdienst uitgebeeld en op schaduwachtige wijze geofferd werd. Die offers lieten zien dat er nog geen voldoening voor de zonde had plaatsgevonden, maar dat dit zou gebeuren door het Zaad van de vrouw. De apostel spreekt over deze periode als over het eerste verbond: ‘Indien dat eerste verbond onberispelijk geweest was. (...) Als Hij zegt: Een nieuw verbond, zo heeft Hij het eerste oud gemaakt’ (Hebr. 8:7,13). Wat wordt nu bedoeld met ‘het eerste verbond’? De periode waarin offers en vooruitwijzingen naar de Messias plaatsvonden. Immers, (1) in geen enkel ander opzicht staat dit verbond tegenover het nieuwe verbond, dat daarvoor in de plaats gekomen is; en (2) de apostel noemt dit zelf, als hij zegt: ‘Welke het voorbeeld en de schaduw van de hemelse dingen dienen’ (Hebr. 8:5). Dus: de periode waarin naar Christus vooruitgewezen werd in de offers, is de tijd van het oude verbond. Welnu, niet alleen de offers sinds Mozes wezen heen naar Christus, maar ook die van voor Mozes’ tijd. Sinds Adam was er immers al sprake van altaren, waarop offers van veldvruchten of reine dieren werden gebracht! Denk aan de offers van Kaïn en Abel (zie Gen. 4:3-4), Noach (zie Gen. 8:20), Abraham (zie Gen. 12:7-8) en Izak (zie Gen. 26:25). Abraham offerde een ram in de plaats van Izak (zie Gen. 22:13), en Jakob bracht offers op Gods bevel (zie Gen. 35:1-7). Al deze offers wezen vooruit naar Christus, Die daarom genoemd wordt: ‘Het Lam, Dat geslacht is, van de grondlegging der wereld’ (Openb. 13:8). Omdat het oude verbond bestond in de dienst van ceremoniën en schaduwen en die dienst sinds Adam heeft plaatsgevonden, moet de gehele tijd sinds Adam getypeerd worden als de periode van het oude verbond.

4. De gehele periode vóór het lijden en sterven van Christus waardoor Hij verzoening heeft aangebracht, is de tijd van het oude verbond

Dit blijkt uit de volgende tekst: ‘Daarom is Hij de Middelaar des Nieuwen Testaments, opdat, de dood daartussen gekomen zijnde tot verzoening der

overtredingen die onder het eerste Testament waren, degenen die geroepen zijn, de belofte der eeuwige erve ontvangen zouden' (Hebr. 9:15). Welnu, Christus heeft niet alleen de zonden sinds Mozes verzoend, maar ook de zonden die reeds vóór Mozes' tijd begaan zijn – daarover is iedereen het eens.

Mogelijk zegt iemand: Natuurlijk heeft Christus voldaan voor de zonden sinds Adam; maar de apostel heeft het hier over het oude verbond, dat met de uittocht van Israël uit Egypte begon. Hij beperkt zich, en spreekt uitsluitend over de verzoening van de zonden sinds die tijd.

Mijn antwoord luidt: (a) Aangezien mijn tegenstanders de belofte van het oude verbond beperken tot de erfenis van het land Kanaän, zou de apostel volgens hen moeten spreken over de zonden die daarop betrekking hebben – wat zeer ongerijmd zou zijn en tegen de bedoeling van de apostel ingaat.

(b) In de Bijbel wordt geen onderscheid gemaakt in een belofteperiode vóór Mozes enerzijds en de tijd van het oude verbond na hem anderzijds. Integendeel, we lezen maar over twee tijden: 'gisteren' en 'heden'. Met 'gisteren' wordt de gehele tijd tot aan de geboorte van Christus bedoeld, en met 'heden' de tijd na Christus. De apostel stelt dat het offer van Christus in beide perioden even krachtig was tot verzoening: 'Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde en in der eeuwigheid' (Hebr. 13:8).

(c) In Hebr. 9 laat de apostel duidelijk zien dat hij de verzoening niet beperkt tot de tijd sinds Mozes, maar dat hij doelt op de zonden van alle gelovigen sinds Adam. Niet voor niets schrijft hij: 'Anders had Hij dikmaals moeten lijden van de grondlegging der wereld af' (Hebr. 9:26). Hij bedoelt: als Christus' ene offer niet voldoende was geweest om al de zonden van de uitverkorenen sinds het begin van de wereld weg te nemen, had Hij dikwijls moeten lijden.

Uit dit alles blijkt duidelijk dat de gehele periode van Adam tot Christus de tijd van het oude verbond vormt.

5. De tijd van het oude verbond is die tijd, waarvan de offers en vooruitwijzingen moesten ophouden, toen ze in Christus, Die de grote Inhoud van alle offers is¹⁹, vervuld werden. We zien dit in de volgende tekst: 'Als Hij zegt: Een nieuw verbond, zo heeft Hij het eerste oud gemaakt; wat nu oud gemaakt is en verouderd, is nabij de verdwijning' (Hebr. 8:13). Hier kunnen we niet zeggen dat de apostel alleen de tijd na Mozes bedoelt, en dat hij die het oude verbond noemt. Behalve wat ik hierboven al gezegd heb, impliceert een dergelijke opvatting dat de offers van vóór Mozes' tijd nooit zijn afgeschaft! Echter, ook die offers behoorden tot de 'beweeglijke dingen', die veranderd moesten worden (zie Hebr. 12:27). Zowel de offers van vóór

19 het lichaam van de schaduwen

Mozes als die van na zijn tijd zijn vervuld. Dat betekent dat de offers sinds Adam tot het oude verbond gerekend moeten worden, en dat de periode vóór Mozes evengoed de tijd van het oude verbond vormde als de periode erna.

Tegenwerpingen

Tegenwerping 1: Er staat: ‘De HEERE onze God heeft een verbond met ons gemaakt aan Horeb. Met onze vaders heeft de HEERE dit verbond niet gemaakt, maar met ons, wij die hier heden allen levend zijn’ (Deut. 5:2-3). Hieruit blijkt dat het verbond bij de Horeb is gesloten.

Antwoord: Op het moment dat Mozes dit zei, stonden de Israëlieten bij de Jordaan. Kort daarna zouden ze Kanaän binnengaan. Mozes sprak tot de mensen die voor hem stonden, en plaatste hen tegenover hun voorvaders. Met die voorvaders had God niet het verbond gemaakt dat Hij met hen wél maakte. Wie worden met die voorvaders bedoeld? Degenen die tijdens de veertig jaar in de woestijn gestorven waren. Gods oordeel luidde immers dat al degenen die ouder dan twintig jaar waren toen ze uit Egypte vertrokken, Kanaän niet zouden binnengaan! Zeker, de Heere had aan de Horeb een verbond gesloten met Israël als natie, maar de personen die bij die verbondsluiting volwassen waren, waren bij de intocht in Kanaän al gestorven. Zij hebben de vervulling van de belofte niet meegemaakt – in tegenstelling tot degenen die nog wel leefden. Met die laatsten sloot God, bij de grens van Kanaän, opnieuw een verbond. Dat was echter geen wezenlijk ander verbond dan Gods verbond met Abraham, Izak en Jakob, of het verbond met Israël bij de Horeb. Er staat immers ook: ‘(...) Dat de HEERE uw God u het verbond en de weldadigheid zal houden, die Hij uw vaders gezworen heeft’ (Deut. 7:12). De omstandigheden waren echter totaal verschillend als bij de Horeb: Het ging om andere mensen, namelijk degenen die klaarstonden om over de Jordaan te trekken. Eigenlijk werd het verbond bij de Horeb nu vernieuwd! De voorvaders hadden het niet meer meegemaakt, maar deze mensen wel. Het is zo dat als de omstandigheden totaal anders zijn – bijvoorbeeld omdat de mate of de manier veranderd is – eenzelfde zaak toch als een nieuwe zaak benoemd en van de vorige zaak onderscheiden wordt. Denk bijvoorbeeld aan de woorden ‘De Heilige Geest was nog niet’ (Joh. 7:39), terwijl de Heilige Geest van eeuwigheid is en ook aan de gelovigen onder het Oude Testament gegeven was. Denk ook aan de tekst: ‘(...) Naar de openbaring der verborgenheid, die van de tijden der eeuwen verzwegen is geweest, maar nu geopenbaard is’ (Rom. 16:25-26); of aan deze: ‘(...) Welke in andere eeuwen de kinderen der mensen niet is bekendgemaakt, gelijk zij nu is geopenbaard’ (Ef. 3:5). Welnu, op eenzelfde manier zegt Mozes: ‘Niet met onze vaders, maar met ons.’ Degenen die deze tegenwerping aanvoeren, zullen het niet

anders willen opvatten; zij laten het oude verbond immers beginnen bij de Horeb en niet bij het moment dat Israël aan de Jordaan staat.

Tegenwerping 2: Er staat: ‘Niet naar het verbond dat Ik met hun vaders gemaakt heb, ten dage als Ik hun hand aangreep om hen uit Egypteland uit te voeren’ (Jer. 31:32). Als God, zoals de tekst zegt, bij de uittocht uit Egypte het oude verbond gesloten heeft, moeten we het op dat moment laten beginnen – en niet eerder.

Antwoord: (a) Dit punt heb ik hierboven al besproken. Het komt hierop neer: Het wezen van het verbond bestond al vóór de Horeb. Dat toch gezegd wordt dat bij de Horeb het verbond gesloten is, komt omdat het toen op een andere wijze en in een andere mate geopenbaard werd. God had het verbond al gesloten met Abraham, Izak en Jakob. Op grond van dit verbond verloor Hij Israël uit Egypte en bracht het in Kanaän (zie Ex. 2:24). Het was ditzelfde verbond dat God aan de Horeb én bij de Jordaan plechtig vernieuwde; want Mozes zegt: ‘Gij staat heden allen voor het aangezicht des HEEREN (...) om over te gaan in het verbond des HEEREN (...), opdat Hij u heden Zichzelf tot een volk bevestige en Hij u tot een God zij, gelijk als Hij tot u gesproken heeft, en gelijk als Hij uw vaders, Abraham, Izak en Jakob, gezworen heeft’ (Deut. 29:10-13). In het volgende hoofdstuk zal ik aantonen dat het hier om het genadeverbond gaat. In Jeremia 31 wordt dus de uittocht genoemd als tijdstip voor de verbondssluiting, omdat het toen in het openbaar afgekondigd en ingewijd is. In feite was het verbond er al voor die tijd. Op ongeveer dezelfde manier wordt in het Nieuwe Testament de instelling van de besnijdenis met Mozes verbonden, terwijl Abraham al de opdracht kreeg om zijn zoon te besnijden: ‘Mozes heeft ulieden de besnijdenis gegeven’ (Joh. 7:22). Ook wordt Mozes genoemd als degene die de gehele ceremoniële eredienst heeft ingesteld, terwijl er al ver voor Mozes offers en altaren waren en de besnijdenis gepraktiseerd werd. De reden hiervan is dat vanaf Mozes de ceremoniële eredienst in een heerlijker gedaante voorkwam.

Tegenwerping 3: Er staat: ‘Deze – Hagar en Sara – zijn de twee verbonden: het een van de berg Sinaï, tot dienstbaarheid barende, hetwelk is Hagar’ (Gal. 4:24). Hier blijkt dat het oude verbond bij de Sinaï ingesteld is.

Antwoord: Paulus zegt helemaal niet dat het bij de Sinaï begonnen is. Dat hij die plaats noemt, komt omdat daar het verbond in het openbaar is vernieuwd en plechtig ingewijd. Het verbond zelf was er daarvoor ook al, zoals ik hierboven heb laten zien. Als Hagar met het oude verbond verbonden wordt, moet het bij haar al wel begonnen zijn! Dat het verbond haar naam draagt, komt omdat achteraf gezien in sommige zaken tussen haar en het verbond een treffende gelijkenis te zien is, zoals ik eerder in dit hoofdstuk heb

laten zien.²⁰ Overigens zal ik op de tekst uit Galaten 4 later nog uitgebreider ingaan. Wat hierboven staat, is echter genoeg om duidelijk te maken dat het oude verbond niet bij de Sinai begonnen is.

Tegenwerping 4: Er staat: ‘Waarom ook het eerste niet zonder bloed is ingewijd’ (Hebr. 9:18). Het woord ‘inwijden’ kan alleen betrekking hebben op iets wat nieuw is. Het oude verbond begon dus bij de Sinai, waar het in een plechtig ritueel met bloed is ingewijd. Dat de apostel werkelijk op die gebeurtenis doelt, blijkt wel uit de volgende verzen uit Hebr. 9.

Antwoord: (a) ‘Inwijden’ hoeft niet altijd te slaan op het begin van een bepaalde zaak, die er eerder nog niet was. Het wordt ook wel gebruikt voor iets wat verbeterd en vernieuwd wordt. Hetzelfde woord dat in Hebr. 9 wordt gebruikt, wordt in Johannes 10 met ‘vernieuwing’ vertaald: ‘Het was het feest van de vernieuwing van de tempel’ (Joh. 10:22).

(b) Het eerste verbond is ook al met bloed ingewijd in de tijd van Adam. Noach wijdde hetzelfde verbond in met bloed toen hij uit de ark ging. Toen God het verbond met Abraham en zijn nageslacht oprichtte, werd het eveneens door bloed ingewijd (zie Gen. 15:8-9).

(c) Een huwelijk kan allang gesloten zijn voor het in het openbaar bevestigd wordt; maar daarmee is het nog steeds hetzelfde huwelijk! Een koning kan allang koning zijn en regeren voor hij gekroond wordt. De kroning maakt hem geen koning, en zeker niet opnieuw koning! Zo is het ook hier: het verbond waarover gesproken wordt bij de Sinai bestond al veel langer, en was ook al dikwijls met bloed ingewijd. Bij de Sinai gebeurt dit echter op een geheel nieuwe wijze, omdat het met Abraham opgerichte verbond nu openbaar en nationaal wordt aangegaan²¹. De ceremoniën en vooruitwijzingen naar Christus worden nu op een andere wijze geregeld, wat nodig is om de Kerk ook tijdens de nationale bedeling van het verbond bij de zuivere godsdienst te bewaren. Kortom, het verbond dat al langer bestond en ook al eerder ingewijd was, wordt nu door middel van een plechtige ceremonie opnieuw ingewijd. De aangehaalde tekst wil dus niet zeggen dat dit verbond pas bij de Sinai voor het eerst is opgericht.

Het bovenstaande laat duidelijk zien dat het eerste verbond niet begon bij de Sinai maar bij Adam; alsook dat de belofte van dit verbond niet bestond in de erfenis van het land Kanaän, als vooruitwijzing naar en garantie van de hemel. De periode van Adam tot Mozes kan dus ook niet aangeduid worden als een aparte tijd van de belofte, los van de tijd na de Sinai: de gehele periode van Adam tot Christus was de tijd van de belofte. Van de gelovigen uit die

20 *Zie paragraaf 4, onder punt 6.

21 een algemeene en openbare ingangh in het verbond

hele periode geldt wat de apostel zegt over de aartsvaders: ‘Deze allen zijn in het geloof gestorven, de beloften niet verkregen hebbende, maar hebben dezelve van verre gezien en geloofd en omhelsd’ (Hebr. 11:13).

7. Al sinds het paradijs wezen de offers vooruit naar Christus [XXII]

Aan de stelling over het onderscheid tussen de tijd vóór Mozes als enkel een tijd van belofte en de tijd na Mozes als de periode van het eerste verbond, is voor mijn tegenstanders nog een andere stelling verbonden – namelijk deze: *De offers in de tijd tussen Adam en Mozes werden niet gedwongen of tegen wil en dank gebracht, maar geheel vrijwillig, en alleen als de offeraar het zelf wilde. Bovendien waren die offers niet bedoeld om hen te ontdekken aan hun zondeschuld of aan hun onmacht om die schuld zelf te voldoen. Die offers wezen ook niet vooruit naar het offer van Christus, en Christus was dus niet de vervulling²² van deze offers.* Mijn reactie op deze stelling luidt als volgt:

1. Ik kan me niet voorstellen dat er iemand is die werkelijk meent dat de offers in de tijd vóór Mozes niet door God ingesteld zouden zijn; en wel om de volgende redenen:

(a) Hoe zou een mens uit zichzelf ooit zulke passende vooruitwijzingen naar Christus kunnen bedenken, inclusief het onderscheid tussen reine en onreine dieren?

(b) Anders zouden de offers in die tijd een vorm van eigenwillige en door mensen ingestelde godsdienst zijn geweest, en geen ware godsdienst. En dat terwijl eigenwillige godsdienst door God verboden en door Christus als nutteloos bestempeld wordt (zie Matth. 15:9).

(c) Anders had men in die tijd niet in geloof kunnen offeren, terwijl dat wel degelijk gebeurde: ‘Door het geloof heeft Abel een meerdere offerande Gode geofferd dan Kaïn’ (Hebr. 11:4). Ook zouden eigenwillige offers God niet hebben kunnen behagen, terwijl dat nu wel het geval was: ‘En de HEERE rook die lieflijke reuk’ (Gen. 8:21).

(d) God gebod uitdrukkelijk een altaar te maken: ‘Daarna zeide God tot Jakob: (...) Maak daar een altaar’ (Gen. 35:1). En als er een gebod was om een altaar te maken, dan impliceert dat een gebod om op dat altaar te offeren.

2. God wil dat de door Hem ingestelde godsdienstige plichten uitgevoerd worden. Nooit heeft Hij de mens de keus gelaten om ze eventueel niet uit te voeren. Het is ongehoorzaamheid aan God om Zijn bevel niet op te volgen. Tegelijk wil de Heere niet dat we Hem onvrijwillig dienen. Alles wat we doen, moet gebeuren in geloof en liefde. Wat we doen in geloof en liefde, doen we

22 tegenbeeldt

ook vrijwillig. God heeft er geen behagen in als we onze plichten tegen wil en dank verrichten, want Hij zegt: ‘Gehoorzamen is beter dan slachtoffer’ (1 Sam. 15:22). Alle voorwerpen en materialen die dienden voor de oprichting van de tabernakel, moesten gegeven worden met een vrijwillig hart. David zei tegen Salomo: ‘Dien Hem met een volkomen hart en met een willige ziel’ (1 Kron. 28:9). Welnu, God heeft geboden de offers te brengen, en daarom was iedereen verplicht Zijn bevel te gehoorzamen. Om de mens op te wekken dat ook daadwerkelijk te doen, gebruikte God beweegredenen in de vorm van beloften en bedreigingen. Hij wil dat degenen die Zijn geboden negeren, gestraft worden door hen uit de Kerk te werpen. En aangezien God ook vóór Mozes en zelfs vóór Abraham een gemeente had van mensen die Hem dienden, gold ook daar de regel dat wanneer iemand ongehoorzaam was hij uit die gemeente verwijderd werd.

Noch vóór Mozes’ tijd noch na hem was de offerdienst een zwaar en moeilijk te dragen juk. Integendeel, de offers vormden een zegen van God, die de mensen van toen het Evangelie verkondigden. De offers wezen immers vooruit naar Christus! Hoe meer vooruitwijzingen God de mensen van toen gaf, hoe duidelijker Hij Christus liet verkondigen en hoe groter weldaad Hij hun bewees. De gelovigen uit die tijd schepten behagen in de offers en dankten er de Heere voor. Kortom, de offers vóór Mozes’ tijd waren bepaald geen zware last – maar dat waren ze na Mozes ook niet! De moeilijkste en pijnlijkste instelling was de besnijdenis, die reeds honderden jaren vóór Mozes was ingesteld, en die door Petrus genoemd wordt ‘een juk, hetwelk noch onze vaders, noch wij hebben kunnen dragen’ (Hand. 15:10). Maar zelfs van deze instelling geldt dat degenen die God wilden dienen daar behagen in schepten en die met blijdschap uitvoerden.

3. Alle offers wezen heen naar Christus. Nooit is er een offer ingesteld zonder een dergelijke vooruitwijzing. Zo’n offer zou ook niet aangenaam zijn voor God, omdat natuurlijke godsdienst Hem niet behaagt. Ook de offers vóór Mozes’ tijd zagen dus op Christus. Daarom wordt Christus ook genoemd ‘het Lam, Dat geslacht is, van de grondlegging der wereld’ (Openb. 13:8). Daar komt bij dat de offeraars offerden in geloof; en het geloof richt zich op Christus. Hieruit blijkt duidelijk dat ook de offers vóór de tijd van Mozes heen wezen naar Christus.

4. Alle offers wezen de offeraar op zijn zonde, zodat hij zich voor God verootmoedigde. Daarnaast zeiden de offers dat hun schuld niet voldaan was, maar dat alleen Jezus Christus als Borg voldoening kon schenken. Zo maakten de offers duidelijk dat offer en offeraar de zonde niet konden weg-

nemen, maar dat ze vooruitwezen naar de betekende zaak²³. Dit alles is een offer eigen, en zonder dat is er helemaal geen sprake van een offer. Kortom, alle offers zien zowel op de zonde als op de wegneming van de zonde. We lezen bijvoorbeeld: ‘Hij zal zijn hand op het hoofd van het brandoffer leggen, opdat het voor hem aangenaam zij om hem te verzoenen’ (Lev. 1:4). Ook het offer van Job – die geen nakomeling van Abraham was, en zeer waarschijnlijk eerder dan Mozes geleefd heeft – sprak van zonde en verzoening. Toen hij offerde, zei Job immers: ‘Misschien hebben mijn kinderen gezondigd’ (Job 1:5). Alle offers hebben hetzelfde karakter; nergens wordt een onderscheid gemaakt tussen de offers vóór Mozes en na Mozes. Iedereen is het erover eens dat de offers na Mozes zonde en verzoening symboliseerden; maar dan geldt hetzelfde van de offers vóór Mozes. Als in het Nieuwe Testament doop en avondmaal zien op verzoening van de zonde, dan de offers in het Oude Testament zeker!

Uit dit alles blijkt duidelijk dat er geen wezenlijk onderscheid was tussen de godsdienst vóór Mozes en na Mozes, en dus was er ook geen verschil in de toestand van de Kerk.

23 lichaam van die schaduwen